

Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" № 889-IV від 22.05.2003 р. 2. Бурденко І. М., Кравченко О. В. Аналіз стану й напрямки розвитку податкової системи України та її вплив на зростання економіки // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 4(70). — С. 67–73. 3. Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння : моногр. — Львів : Логос, 2005. 4 Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки // Фінанси України. — 2006. — № 9. — С. 65–82. 5. Печуляк В. П. Державна податкова політика в Україні: організаційно-правові аспекти здійснення : моногр. — К. : Київ. нац. торгово-економічний університет, 2005. — 157 с. 6. Сич О. А. Удосконалення організації оподаткування доходів фізичних осіб // Збірник НУ «Львівська політехніка». — 2007. — С. 124–134. 7. Чугунов І. Я., Ігнатенко А. Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово економічного регулювання // Фінанси України. — 2006. — № 4. — С. 3–14. 8. Яроцька Т. Р. Податкова база при оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні // Фінанси України. — 2005. — №10. — С. 28–33.

In the article the basic tendencies of height of investments in the fixed assets are certain and possibilities of increase of volume of investments in corporate rights by perfection of the system of taxation of profits of physical persons are analysed.

Н. Г. Мазій

Українська академія друкарства

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасний стан законодавчої бази з розвитку та функціонування малого підприємництва. У результаті дослідження було проаналізовано відповідне законодавство та зроблено висновки.

Проблема наповнення державного та міських бюджетів в сучасних умовах якомога сильніше вимагає виведення малого і середнього підприємництва з тіні. В європейських країнах запроваджено низку антикризових заходів, які призвели до зниження цін, збільшення надлишку товарів і, в результаті, збільшення купівельної спроможності населення на продовольчі та дрібно-побутові товари навіть за умови зниження заробітної плати, чого не спостерігається в Україні. Актуальним виходом з цієї ситуації є запровадження хоча б «податкових кашікулів для малого бізнесу», проте це тільки обіцянки політиків.

Проблеми законодавчого забезпечення державної підтримки малого підприємництва поки що недостатньо вивчені та висвітлені в юридичній науці і досліджувалися переважно з економічної точки зору у працях вчених-еконо-

містів, зокрема, М. І. Долішнього, З. С. Варналія, Ю. І. Єханурова, І. М. Комарницького, О. В. Кужель, В. І. Ляшенка, Д. М. Стеченко та інших.

Сучасну політику держави щодо розвитку та функціонування малого підприємництва в Україні необхідно направити на забезпечення умов ефективного функціонування підприємницьких структур, а це можливо лише з врахуванням діючого законодавства, аналіз якого поставлено за мету даної статті.

Великою мірою роль малого підприємництва полягає у вирішенні питання зайнятості, що проявляється, насамперед, у здатності малого бізнесу створювати нові робочі місця і поглинати надлишкову робочу силу. Особливо це стосується нинішнього стану справ в Україні. Адже в той час, коли йде процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, малі фірми не тільки зберігають, але й створюють нові робочі місця. З огляду на це, як свідчить і зарубіжна статистика, мале підприємництво є більшим стабілізуючим фактором, ніж велика індустрія.

В ринковій економіці підприємства малого бізнесу вважаються гнучкими, маневреними та ефективними з огляду на витрати, вони в своїй діяльності в основному наближені до споживачів (виробництво, торгівля, послуги), спроможні швидко реагувати на зміни попиту і враховувати побажання клієнтів. Створюючи значну кількість робочих місць і займаючи вагомую частку у виробництві валового внутрішнього продукту (ВВП), мале підприємництво утворює ядро гарантованої зайнятості більшої частини населення, забезпечує їм добробут і відіграє політично-стабілізуючу роль у суспільстві.

Основними законодавчими актами, які регулюють діяльність малого підприємництва є: Господарський та Цивільний кодекси України (далі — ГКУ), Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» та законодавчі акти, які регулюють спрощену систему оподаткування та єдиний податок, а саме: Указ Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва", 1999 р. (далі — Указ); нормативні акти міністерств та відомств: «Про затвердження Положення про спрощену форму бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва», «Про затвердження форми Розрахунку сплати єдиного податку суб'єктом малого підприємництва — юридичною особою»; «Про внесення змін до форми та Порядку видачі Свідоцтва про право сплати єдиного податку суб'єктом малого підприємництва — юридичною особою»; «Порядок ведення Книги обліку доходів і витрат суб'єкта малого підприємництва — юридичної особи, яка застосовує спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» тощо.

Згідно Господарського кодексу (ст. 63) підприємства в Україні поділяється на малі, середні та великі.

Найбільш розповсюдженою є наступна класифікація.

— за чисельністю працюючих (розподіл підприємницької діяльності на індивідуальне, сімейне, колективне господарство);

— за видами виробничо-господарської діяльності (за галузями народного господарства);

— за ступенем новизни підприємницької діяльності;

— за формами власності (розподіл підприємницької діяльності на таку, що використовує різні форми власності);

— за метою діяльності (за напрямками надання послуг, робіт або виготовлення продукції).

Для визначення відповідних категорій підприємств необхідно використовувати, як мінімум, два критерії: середньоспискова чисельність працюючих та обсяг виручки від реалізації продукції, робіт, послуг за рік. Саме такі критерії визначення відповідних категорій підприємств зазначалось в Законі України "Про державну підтримку малого підприємництва" (до відповідних змін у 2008р.).

Із запровадженням ГКУ мала місце принципова, у порівнянні з попередніми нормативами, зміна фінансових характеристик *малого підприємства*, при якій середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а фінансовий критерій змінився не лише за кількісною та валютною ознакою — 70 млн. грн. замість 500 тис. євро, а й за якісною — обсяг виручки від реалізації продукції за рік було замінено обсягом валового доходу за звітний рік.

Що ж стосується великих підприємств, то ними визнавалися підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищувала 1000 осіб, а обсяг виручки від реалізації продукції за рік перевищував суму, еквівалентну 5 мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні. Після відповідних змін у законодавстві великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму 100 мільйонів гривень.

Усі інші підприємства визнаються середніми (ст. 63 ГКУ).

Практичний досвід показує, що такий поділ підприємств відповідно до масштабів діяльності та зміни розміру фінансового виміру суб'єкта підприємництва є позитивним, оскільки допоможе підприємцям більш прозоро відображати фінансові результати своєї діяльності наприкінці звітних періодів.

Проте відповідно до ст. 1 Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" суб'єктами малого підприємництва є фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності; юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн. гривень.

Таким чином, поняття "*суб'єкт малого підприємництва*" та "*мале підприємство*" не є тотожними, оскільки до суб'єктів малого підприємництва, крім малих підприємств, відносяться й фізичні особи — підприємці. Поняття «малий бізнес» українським законодавством не розглядається, на відміну від вчених-економістів.

Суб'єкти малого підприємництва в порядку, встановленому законодавством України, мають право обрати загальну чи спрощену систему оподатку-

вання та визначити податки, які вона має сплачувати. Спрощена система оподаткування бухгалтерського обліку та звітності передбачає: заміну сплати встановлених законодавством податків і зборів (обов'язкових платежів) сплатою єдиного податку; застосування спрощеного бухгалтерського обліку і звітності. Порядок ведення спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності визначається КМУ. Ця система може застосовуватися поряд з діючою загальною системою оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності, передбаченою законодавством, на вибір суб'єкта малого підприємництва.

Стаття 1 Указу встановлює, що на цю систему можуть перейти: фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і у трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, протягом року перебуває не більше 10 осіб та обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 500 тис. гривень; юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. гривень.

Середньооблікова чисельність працюючих для суб'єктів малого підприємництва визначається за методикою, затвердженою органами статистики, з урахуванням усіх його працівників, у тому числі тих, що працюють за договорами та за сумісництвом, а також працівників представництв, філіалів, відділень та інших відособлених підрозділів.

Суб'єкт малого підприємництва, який сплачує єдиний податок, не є платником таких видів податків і зборів (обов'язкових платежів): податку з доходів фізичних осіб; плати (податку) за землю; збору на обов'язкове соціальне страхування; податку на промисел; збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; внесків до Державного фонду сприяння зайнятості населення; плати за торгові патенти згідно із Законом України „Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”.

Спрощена система оподаткування має суттєві переваги перед загальною: сплачується фіксована сума єдиного податку, що залежить від виду діяльності, яку здійснюватиме підприємець (від 20 грн. до 200 грн. на місяць) та кількості фізичних осіб, які перебуватимуть з ним у трудових відносинах, але не більше 10 осіб (від 10 грн. до 100 грн. за одну особу залежно від виду діяльності); ведеться спрощений облік доходів.

Якщо протягом календарного року платник єдиного податку одержує доходи не від провадження господарської діяльності, зазначеної у Свідоцтві про сплату єдиного податку, такі доходи оподатковуються на загальних підставах згідно із Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV „Про податок з доходів фізичних осіб”.

В країнах з розвинутою економікою найбільш поширеною формою фінансової підтримки малого бізнесу є кредитні ресурси банків. Кредити видаються як для працюючих підприємців, так і для початківців. Держава всіляко сприяє зацікавленості кредитним установам надавати пільгові кредити початківцям і залучає до цієї справи різні верстви населення. Для цього створюють

спеціальні урядові програми для молоді, безробітних, непрацюючих жінок, реалізація яких здійснюється через вибрані банки. З метою заохочення виконання таких програм держава формує систему мотивацій — виділення додаткових кредитних ресурсів, встановлення пільгової системи оподаткування для кредитодавця тощо. При банках видаються мікрокредити, створюються лізингові фірми, венчурні та інвестиційні фонди, які в різних формах також мають пряме чи опосередковане відношення до реалізації подібних програм розвитку малого підприємництва. Однак в Україні за умови обмеженості кредитних ресурсів та великого ризику, процентні ставки є надто високими і не можуть бути джерелом інвестицій для суб'єктів малого підприємництва.

В Україні існують спеціалізовані джерела підтримки малих підприємств — це державна фінансова допомога та міжнародна донорська допомога.

Державна фінансова допомога реалізується через Український фонд підтримки підприємництва та державний інноваційний фонд тощо. Але ці фонди не стали дійовим інструментом реалізації державної програми підтримки бізнесу, так як формуються з тих же обмежених інвестиційних ресурсів, які в державі відсутні.

Міжнародна допомога суб'єктам малого підприємництва, і підприємництва в Україні загалом, здійснюється через міжнародні фінансові організації — Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація тощо. Однак кошти надто малі для масового розвитку підприємництва, та й не завжди вони спрямовані на формування фінансової підтримки малого бізнесу.

Аналізуючи викладений матеріал, можна стверджувати, що законодавче забезпечення розвитку та функціонування малих підприємств в достатній мірі законодавчо забезпечено. Оскільки перші невпевнені кроки нашої держави у сфері підприємницької діяльності призвели до розбіжностей і часткової безсистемності законодавчих актів, то з прийняттям Господарського та Цивільного кодексів це частково знівелювалось, що є позитивною тенденцією на інтеграційному шляху до Європейського Союзу. Переборовши економічну кризу Україна має всі шанси стати країною, в якій комфортно і успішно може і буде розвиватись мале підприємництво.

1. Конституція України. № 254к/96-ВР від 28.06.1996. 2. Господарський кодекс України. № 436-IV від 16.01.2003. 3. Цивільний кодекс України. № 436-IV від 16.01.2003. 4. ЗУ «Про підтримку малого підприємництва». № 2063-III від 19.10.2000 р. 5. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва». № 727/98 від 03.07.98.

В статье рассмотрено современное состояние законодательной базы из развития и функционирования малого предпринимательства. В результате исследования было проанализировано соответствующее законодательство и сделаны выводы.

In the article the modern consisting of legislative base is considered of development and functioning of small enterprise. As a result of research the proper legislation was analysed and conclusions are done.